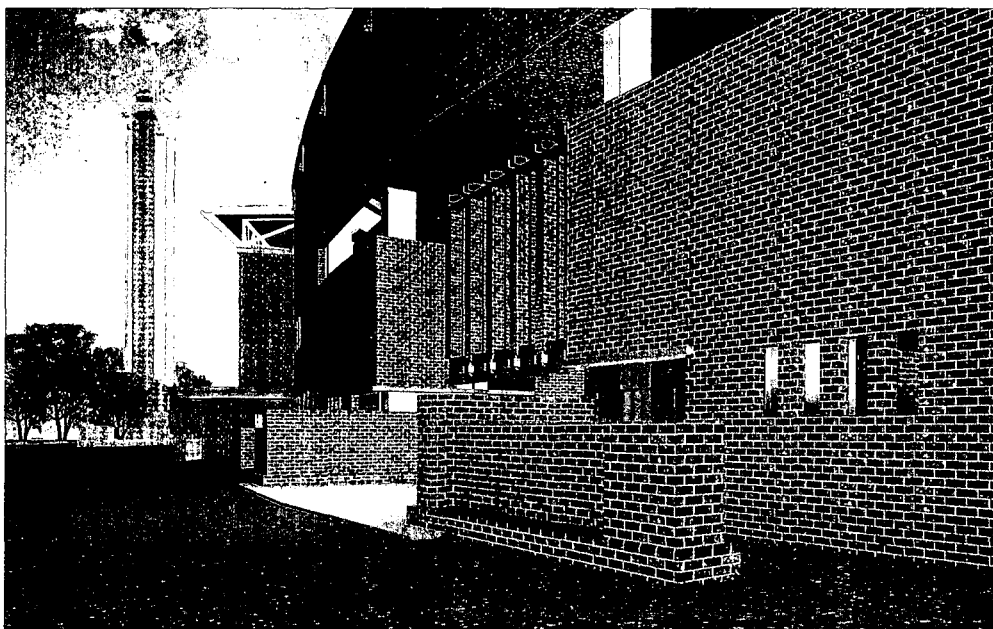

Amsterdam heeft een juweel terug

Olympisch Stadion herrijst in oude glorie

Met genadige toestemming van drie bewakers mag Trouw-sportredacteur *Matty Verkamman* de bouwput van het Olympisch Stadion betreden. 'Het is een bare tocht', schrijft hij in zijn blad, 'tot aan mijn enkels zak ik in de prut van sneeuw en modder. Maar na tien minuten sta ik midden in de arena. Wat een schoonheid krijgt dit stadion terug, nu de betonnen tweede ring, die de schepping van *Jan Wils* in 1937 kwam bederven, er helemaal van af is. De roodbruine bakstenen geven het Stadion een voornaam aanzien. Dit is niet zomaar een stadion...'

Toch gaat het over hetzelfde stadion, dat de ideoloog van de stadsdeelraad 'een steeds verder aftakelende betonkolos' noemde. Die deelraad had, in navolging van het stadsbestuur, al voor afbraak gestemd en architecten aan het werk gezet om het uitgestrekte gebied zo snel mogelijk met woningen te bedekken. 'Kan het stadion nog voor de onzalige bouwzucht van de deelraad behoed worden', zo schreef columnist en Feyenoordaanhanger *Harry van Wijnen* ongerust in NRC Handelsblad. Eerst de aantasting van wat ooit als een meesterwerk van architectonisch functionalisme werd geprezen, het Feyenoordstadion in Rotterdam, 'zodat er van de schoonheid van glas en staal niet veel over is'. En nu dus het Olympisch Stadion.

De prachtige bakstenen ommuring van het stadion.

Het is duidelijk: er heeft zich een spannende botsing voltrokken tussen twee, volkomen tegengestelde opvattingen, maar het resultaat wordt nu in Zuid zichtbaar: het stadion herrijst als een phoenix uit de modder.

Bezienswaardigheid

Amsterdam heeft een juweel terug hoort men nu: een architectonische bezienswaardigheid van de eerste orde; een werkstuk dat de kwaliteiten van architect *Jan Wils* anno 1928 in een helder daglicht stelt. Resultaat van een restauratieproces dat van een andere orde was dan de heemschutters gewoon zijn. In plaats van knipvoegers en beeldsnijders verscheen er zwaar

materieel dat de logge betonnen tribunes van 1937 eerst kapotbeukte en vervolgens met veel lawaai vermorzelde tot gruis. Gelukkig had *Jan Wils* de uitbreiding los van het oorspronkelijke gebouw ontworpen, zodat het Stadion van de Spelen, bijna onbeschadigd tevoorschijn kwam. Toen kon de restauratie van de bakstenen mantel – het fijne werk – beginnen en werd een schitterende gedetailleerde wand zichtbaar, die het gebouw als een fleurig damestoilet omgeeft. Gevraagd naar zijn gedachten bij het maken van het ontwerp, zei *Jan Wils* later: 'Vlaggen, kleur, zon, licht, feest, spanning, prachtige mooie mensen, dat waren allemaal beelden die mij voor de geest stonden.' Hij werd voor zijn ontwerp bekroond en, achteraf gezien: terecht.

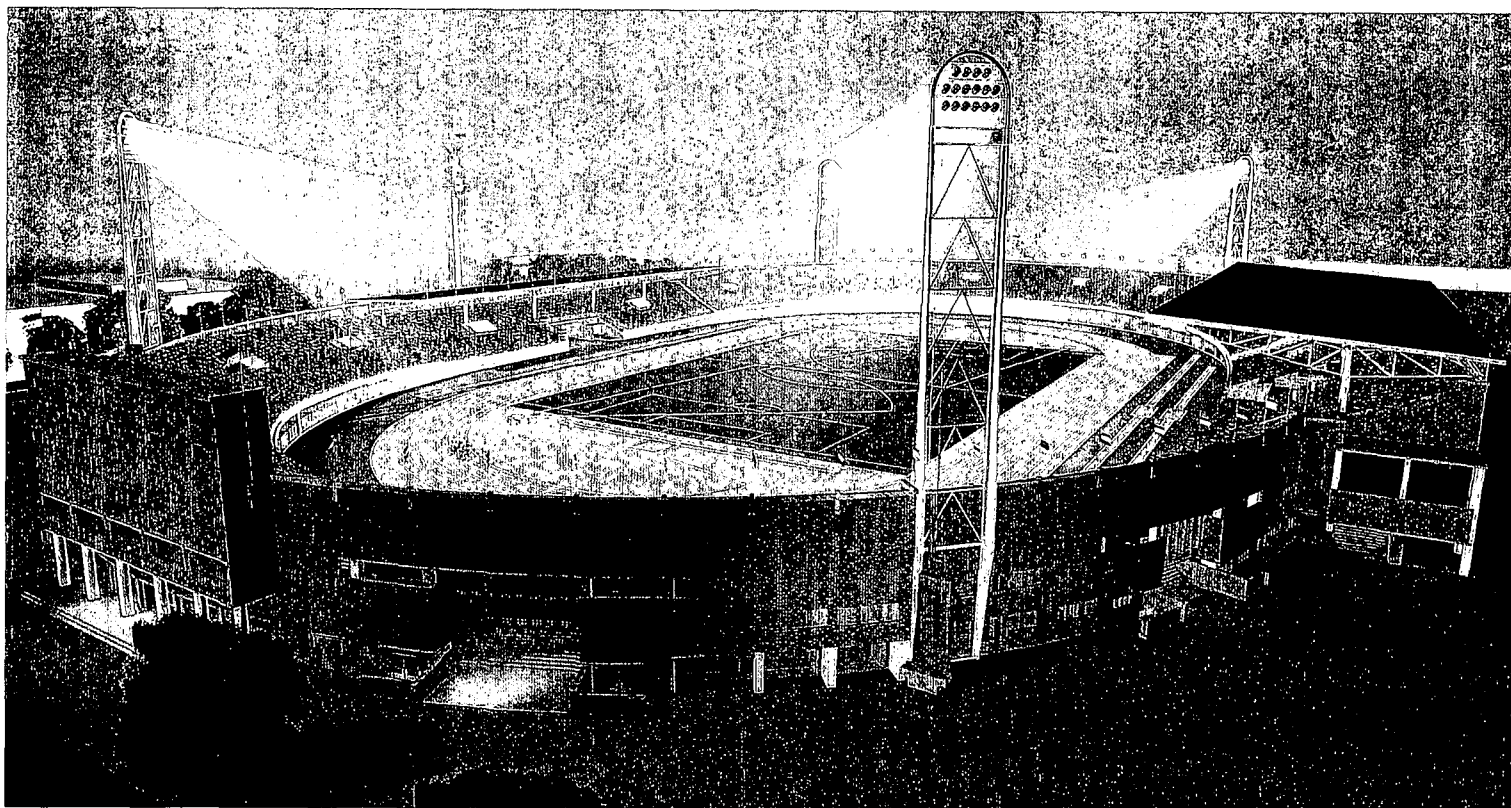
Stijl en Frank Lloyd Wright

Wils wordt gekarakteriseerd als een architect tussen De Stijl en de Amerikaanse architect *Frank Lloyd Wright*. Wie het herboren stadion nu aandachtig bekijkt, ziet spoedig dat *Wils* zeer gecharmeerd was van het subtiële spel van horizontalen en verticalen, dat het beste werk van *Lloyd Wright* zo onweerstaanbaar maakt. Zijn tijdgenoot *Dudok* had dat ook. Die verliet Amsterdam en werd de bouwmeester van Hilversum. Hij bouwde er in zijn meest geïnspireerde tijd het stadhuis.

Wils ontdekte in de ellipsvorm van het Olympisch Stadion de mogelijkheid om het spel van *Lloyd Wright* naar zijn aard te variëren. Wat nu is zichtbaar geworden na het herstel en de reiniging van het baksteen is een architectonisch juweel, dat gekoesterd zal moeten worden en, gelukkig, gespaard zal blijven van het zootje relschoppers dat voetbal zo aanstootgevend maakte. Vergeten we tenslotte niet, dat ook de Marathontoren geheel is gerestaureerd en, hersteld in harmonie met het oorspronkelijke ontwerp, weer geheel tot zijn recht komt als een originele, sierlijke schepping.

Piet Kranenberg

Voor de insiders staat het als een paal boven water dat het wonder niet was geschied zonder het vasthoudend en doortastend optreden van *Piet Kranenberg* (81), oud-directeur van

Heineken, stuwende kracht achter de uitbreiding van Artis, de restauratie van de Westerkerk, gemotiveerd fietser en bekend met allen, die voor een goede zaak bereid zijn de nek uit te steken.

Hoe het begon? 'Het begon', zegt Piet, gezeten in een, als bouwkeet fungerende container met uitzicht op modder, sneeuw en het herrezen stadion, 'het begon met de constatering in de raad van commissarissen van de NV Olympisch Stadion, dat het ons niet zou overkomen dat-dat-ding-naar-beneden-gaat.' We schrijven 1986. Een van die commissarissen was Piet Kranenberg.

Wat toen begon werd een gevecht met vele ups en downs dat een normaal mens spoedig zou hebben opgegeven. Een opmerkelijk aantal

Visualisatie architectenbureau Van Stigt van het gerenoveerde Olympisch Stadion.

commissarissen poetste de plaat toen het menens werd.

Maar het liep tenslotte goed af door enige schrandere invallen, die Kranenberg toeschrijft aan voorzitter *mr B.W. Mulder*, advocaat in Amsterdam. Bij het overwegen van de talrijke opties die toen nog open stonden, zei die: 'Laten we ons stadion terugbrengen in de oorspronkelijke staat.'

'Dat ding'

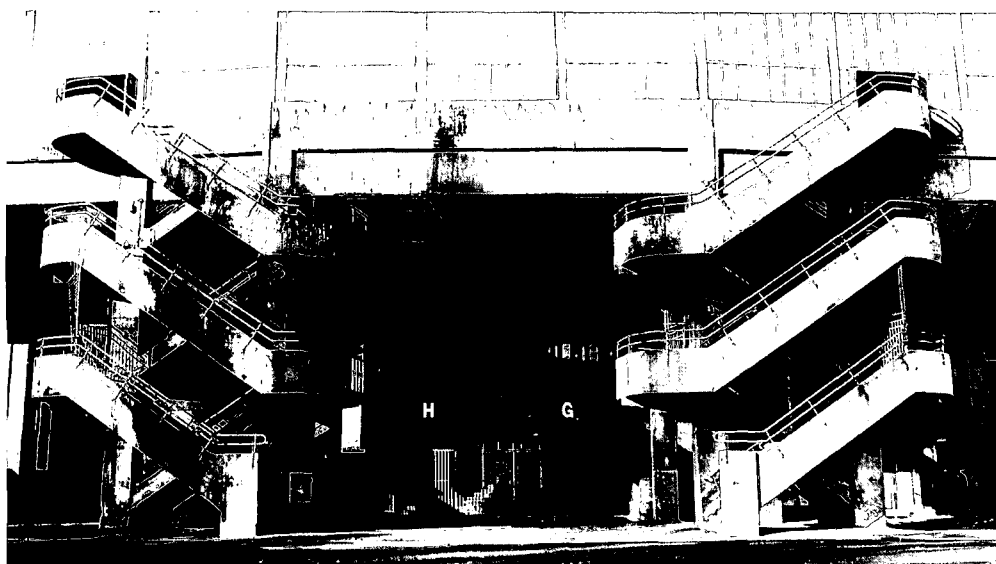
Op het stadhuis was men helemaal niet ingenomen met de activiteit van de commissarissen. Wethouder *Duco Stadig* vond dat 'dat ding' naar beneden moest en zwoer bij royale Vinex-

bouw op het vrijkomende terrein. Voor hulp was men aangewezen op instanties buiten Amsterdam, Zeist (Monumentenzorg) en Den Haag (staatssecretaris *Nuis*), die gunstig reageerden op een rapport van prof. *Manfred Bock*, dat de bijzondere kwaliteiten van het Stadion deskundig in het licht stelde. In 1992 werd het Stadion tot monument verklaard. Toen kwam, zegt Piet Kranenberg, de tweede brain-wave van mr. Mulder. Waarom niet een atletiek-stadion? De KNAU was zeer ingenomen met dit plan, mits het herboren stadion aan de internationale eisen zou voldoen. Terwijl we uit een plastic bekertje poederkoffie van de automaat drinken, schetst Piet Kranenberg het fascinerende spel dat dan begint en waarin zijn grote relatiekring een doorslaggevende rol ging spelen. Rapporten, begrotingen, vergaderingen, geld, aanklampingen.

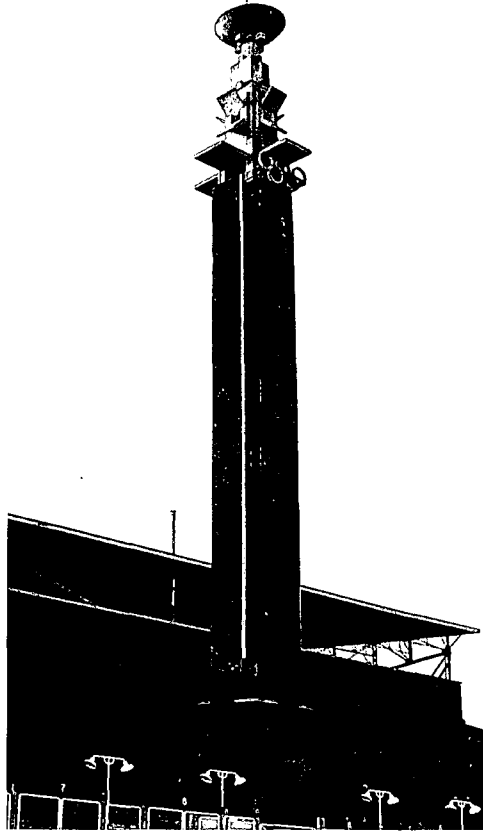
Twee feiten van belang in die fase: bureau *Van Stigt* – gerenommeerde restauratiearchitecten – geeft zijn fiat aan de restauratiebegroting van 23 miljoen gulden en makelaar *J. Kwak* garandeert dat hij de 14.500 vierkante meter kantoren, die na de afbraak van de wielersbaan onder de tribunes komen, zal kunnen verhuren. Een sluitende exploitatie komt steeds meer in zicht. Maar waar komen die 23 miljoen vandaan?

Geld vanuit burgerij

In een half jaar lukt het Piet om 18 miljoen bijeen te sprokkelen bij overheid en restauratieinstanties. De laatste 5 miljoen, besluit men,

In 1937 werd de nu verwijderde betonnen ring aangebracht. Foto Rob Rietvelt / Hollandse Hoogte.

**De stadiontoren uit 1928, inmiddels gerenoveerd.
Foto Hollandse Hoogte, Mark Verdoer**

zullen geleend worden van de ABN/AMRO. Nee, zegt wethouder Stadig, die in het opwindende spel de rol van advocaat van de duivel heeft gekregen, nee, nee, geen leningen, er moet een breder draagvlak komen. Het geld moet uit de burgerij komen, uit duizenden beurzen.

Ook dat lukt, maar vraag niet na wat voor inspanning. 'We hebben ons', verzucht Piet uit de grond van zijn hart, 'het lazarus gewerkt.' En zo kon men, december 1996, met de accountant naar het stadhuis gaan voor het goede nieuws. Nu nog de aannemer. 'Denk eraan', zegt de wethouder, 'het risico moet geheel zijn afgedekt. Geen tweede NewMetropolis-affaire.'

En weer fietst Piet Kranenberg om acht uur 's morgens naar het SFB-Vastgoed en krijgt er na een half uur al het fiat. 'Het zal ons een eer zijn', zegt directeur *Bodzinga*.

Toen was de laatste horde genomen en kon Kranenberg zich terugtrekken op de functie van adviseur.

Toen men tot aller tevredenheid ontdekte, dat het betonskelet van 1928 'allezins goed' was gemaakt, kon er in de kuip een damwand worden geslagen voor de bouw van een parkeergarage met capaciteit voor 850 auto's – even duur als de hele restauratie – want inmiddels wordt de belangstelling voor de toplocatie

steeds groter. De Zuidas is immers de buurman.

Wordt die Zuidas zo'n succes als men verwacht? Piet Kranenberg besluit: 'Nederland barst van het geld. Het ontbreekt ook niet aan de welwillendheid van de kant van de gevers maar de gemeentelijke grondpolitiek zou meegaander kunnen zijn in de richting van de investeerders. Als dat zou lukken voorspel ik Amsterdam een grote toekomst.' Hij doet uiteraard op het bekende gemeentelijke stokpaard: de erfpacht.

Woningbouw

Tevreden is hij wel over de plannen van de deelraad voor woningbouw op het terrein van het stadion. Met voor kenners als opvallendste kenmerken: de afbraak van het Tweede Citroengebouw van 1970, de afbraak van het Frans Ottenstadion (tennis), de terugkeer van het gesloten woningblok om de aansluiting bij het Zuid van Berlage te benadrukken en gedeeltelijke bebouwing van het Stadionplein. Architecten zijn *Lafour* en *Van Wijk*, stedenbouwkundige is *Hans Ebberink*. Een woontoren, die het fraaie silhouet van het stadion dreigde te bederven, is inmiddels geschrapt.

B. Kroon is architectuur-journalist te Amsterdam en jurylid van de Heemschut NOG Persprijs.